

ความเป็นมาและบิดาของพรรคการเมืองไทย

ความเป็นมา

พรรคการเมืองไทยถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับวิธีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งดำเนินอย่างขาดช่วง นุ่มนวลเสมอตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นอกแนวทางประชาธิปไตย ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 7 ระยะด้วยกันคือ

1. พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงคิดเมืองจำลองเพื่อทดลองการปกครองประชาธิปไตยขึ้น และทรงให้มีพรรคการเมืองชื่อ โบว์น้ำเงิน ซึ่งมีท่านราม ๗ กรุงเทพ (ร.๖) เป็นหัวหน้าพรรคและพรรคการเมืองชื่อ โบว์แดง ซึ่งมีพลเอก เจ้าพระยารามราฆพ เป็นหัวหน้าพรรค ทั้งสองพรรคนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นในลักษณะการจำลองใช้ มิได้มีความหมายเป็นพรรคการเมืองโดยแท้จริง การจำลองพรรคการเมืองทั้งสองนี้ได้ใช้ชื่ออยู่ในเมืองทดลองเช่นกัน คือ เมืองสุลิตธานี การทดลองใช้เหล่านี้มิได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนและใช้ชื่อยุานในระยะนาน เพียงชั่วครู่ชู่ชู่ไม่นานก็เลิกไป

2. พรรคการเมืองในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475-

2498

คณะราษฎรซึ่งประกอบด้วยคณะบุคคลทั้งข้าราชการทหาร ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 เมื่อจัดระเบียบการปกครองแล้ว คณะราษฎรได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นสมาคมคณะราษฎร โดยจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายและการดำเนินงานมีลักษณะเหมือนพรรคการเมือง

1-ช้อยอนันต์ สมุทวณิช และชัคชิตยา กรรณสูต, เอกสารการเมืองการปกครองไทย,

(กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2529), หน้า 172 - 185.

ทุกประการ จึงพอจะเรียกสมาคมนี้ว่า เป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของประเทศไทย
การปกครองระบอบประชาธิปไตย

แต่ยังไม่เข้าใจว่า พรรคการเมือง เพราะคำว่าพรรคการเมืองยังเป็นคำใหม่อยู่ และผู้นำ
ในระยะนี้เกรงว่าถ้าใช้ชื่อ พรรคการเมืองจะมีผู้ตั้งพรรคขึ้นแข่งขันกัน

คณะราษฎร เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวในระยะนี้ แม้ว่าจะได้มีกลุ่มทางการเมือง
เมืองซึ่งเรียกตนเองว่า คณะชาติ ได้ยื่นข้อจดทะเบียนตั้งสมาคมต่อรัฐบาลของพระยามโนปกรณ-
นิติธาดาเพื่อเข้ามาทำหน้าที่เสมือนพรรคฝ่ายค้าน แต่ก็ถูกปฏิเสธจากรัฐบาล โดยอ้างว่าบ้าน
เมืองอยู่ในความไม่สงบเรียบร้อยอันสมควรให้จัดตั้ง ทำให้อาจจัดตั้งขึ้นได้ คณะราษฎรจึง
บริหารประเทศในนามของรัฐบาลระหัดแกกแยกกันเองจากสาเหตุการเสนอเข้าโครง เศรษฐกิจ
ของหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) การแตกแยกครั้งนี้คณะราษฎรได้แบ่ง เป็น 2
กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดา มีผู้นำฝ่ายทหารที่สนับสนุนคือ
พ.อ.พระยา ทรงสุร เกษ
2. กลุ่มหลวงประดิษฐมนูธรรม มีผู้นำฝ่ายทหารที่สนับสนุนคือ
พ.อ.พระยา พลพลพยุหเสนา

เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ได้เกิดรัฐประหารในประเทศไทย

อีกครั้งโดยมี พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม และ น.ท.หลวงศุภชลาศัย ร.น. เป็นหัวหน้า ผลก็คือ
พระยามโนปกรณนิติธาดายอมลาออกจากตำแหน่งประธานคณะกรรมการคณะราษฎร พระยา-
พลพลพยุหเสนาจึง เข้าจัดตั้งรัฐบาล ต่อมาเมื่อพระยาพหลฯ วางมือจากการเมือง กลุ่มผู้
สนับสนุนพระยาพลพลพยุหเสนาก็เกิดแตกแยกกันเป็น 3 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายสนับสนุน พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม
2. ฝ่ายสนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรม
3. ฝ่ายสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์

ดังนั้น ในระยะนี้แม้จะมีสมาคมคณะราษฎรซึ่งดำเนินงานในลักษณะเดียวกับพรรค
การเมืองเพียงพรรคเดียว แต่การเมือง เป็นไปนในลักษณะของการช่วงชิงอำนาจของผู้นำคณะ
ผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

พรรคการเมืองช่วงปี พ.ศ. 2489 - 2498

นับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 - 2488) ประเทศไทยมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวคือ คณะราษฎร เท่านั้น

ต่อมามีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 หลวงประดิษฐมนูธรรม มีความประสงค์จะให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาแข่งขันกันได้ในทางการเมือง และเป็นผู้หนึ่งที่ถือหลักและแนวความคิดในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็สามารถหาให้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง กล่าวคือ ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิ และเสรีภาพ หน้าหนึ่งของบทบัญญัติมาตรา 14 ได้บัญญัติไว้ว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย หิริยสิ้นและการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมที่สาธารณะ การจัดตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ หังนี้ภายใต้ข้อบังคับแห่งกฎหมาย" จึงมีกลุ่มบุคคลจำนวนมากได้ก่อตั้งพรรคการเมืองเพื่อส่งผู้สมัครลงแข่งขันในการเลือกตั้งที่จะจัดให้มีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นในระชะนั้นก็ยังไม่มีการเลือกตั้งให้พรรคการเมืองรองรับอย่างเป็นทางการ (formal) แต่อย่างใด

พรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นในช่วงประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ได้แก่

1. พรรคก้าวหน้า นับเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกที่ตั้งขึ้นในสมัยนั้น โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค สมาชิกที่ร่วมก่อตั้งพรรคส่วนใหญ่จะเป็นนักการเมืองที่มีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับคณะราษฎร และหลายคนเป็นอดีตนักโทษนักการเมืองที่ถูกจับกุมคุมขัง และถูกเนรเทศไปอยู่ตามเกาะต่าง ๆ และได้รับการปลดปล่อยออกมาในสมัยรัฐบาลของ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี สมาชิกที่ร่วมก่อตั้งพรรคก้าวหน้า ได้แก่ นายสอ เสริมบุตร นายสุวิชัย พันธุ์เกษม พระยาสุรพันธ์เสนี ดร. โชติ คุ่มพันธ์ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ เป็นต้น แนวนโยบายของพรรคก้าวหน้าส่วนใหญ่เป็นแนวความคิดแบบเสรีนิยม (reberal) ต่อมาได้ยุบพรรคออกไปพร้อมกับพรรคประชาชนตั้งเป็นพรรคประชาธิปไตยร่วมกับนายควง อภัยวงศ์

2. พรรคสหชีพ จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มลูกศิษย์นายบริติ พนมยงค์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง และพรรคสมาชิกเสรีไทยส่วนหนึ่ง รวมทั้งสมาชิกคณะราษฎรบางคนด้วยแต่งตั้งให้นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นหัวหน้าพรรค ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคนี้ได้แก่ นายสงวน ตุลารักษ์ นายถวิล อุดล นายจำลอง คาวเรือง นายเคียง ศิริพันธ์ นายทอง กันธารม คร.ทองเปลว ชลภูมิ พรรคนี้มีนโยบายเน้นหนักไปทางด้านระบบสังคมนิยม (socialism) และมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนนายบริติ พนมยงค์

3. พรรคแนวรัฐธรรมนูญ มีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค เกิดจากรวมตัวกันของสมาชิกพฤกษสภาและสมาชิกกลุ่มเสรีไทย ที่ให้การสนับสนุนนายบริติ พนมยงค์ แต่ไม่เข้าเป็นสมาชิกพรรคสหชีพ เพราะไม่เห็นด้วยกับนโยบายสังคมนิยมของพรรคสหชีพ

4. พรรคประชาธิปไตย มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค เกิดจากพรรคสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายตรงข้ามกับนายบริติ พนมยงค์ เพื่อให้ความสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ หลังจากออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะแพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎรพรรคนี้มีนโยบายทางด้านเสรีนิยมกึ่งอนุรักษนิยม (conservative)

5. พรรคประชาชน แยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปไตย เนื่องจากมีความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย จากการคัดค้านการคัดเลือกตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างของจังหวัดสมุทรปราการ มีนายเลียง ไชยกาล เป็นหัวหน้าพรรค และมีสมาชิกพรรคสหชีพ และแนวรัฐธรรมนูญส่วนหนึ่งมาร่วมด้วย โดยมีนโยบายแบบเสรีนิยม

6. พรรคอิสระ เป็นกลุ่ม ส.ส.อิสระกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วย นายวิจิตร ลุสิตานนท์ ร.ท.ประเสริฐ สุกบรรทัด นายเสวก เปี่ยมพงษ์สานต์ นายธรรมบุญ เทียนเงิน นายสานนท์ สายสว่าง นายสุจิตร์ หิริฤทธากษ์ มีนโยบายเน้นกาพัฒนาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทางการเมือง

3ปรีชา พงษ์ไทรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, และ
กนก วงษ์ตระหง่าน, คู่มือการเมืองไทย : 2475 -2525 -ข้อมูลพื้นฐานทางการเมืองไทย
(กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด (แผนกการพิมพ์), 2528), หน้า 284-287.

พรรคการเมืองต่างๆ ดังกล่าวนี้ มีบทบาทในทางการเมืองเพียงช่วงเวลาสั้นๆ เพราะเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 คณะรัฐประหารซึ่งนำโดย พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ (หลวงชำนาญยุทธศาสตร์) นาวาอากาศเอกกาล กางสงคราม (หลวงกางสงคราม) และ พ.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็ทำการยึดอำนาจการเมืองการปกครอง แม้จะไม่มีประกาศยกเลิกพรรคการเมือง แต่ก็ล้มเหลวให้พรรคการเมืองที่สนับสนุนนายบริติ พนมยงค์ ต้องสลายตัวไปเพราะตัวนายบริติ พนมยงค์ ไล่ภัยทางการเมืองไปอยู่ยังนอกประเทศ ทำให้ผู้สนับสนุนต้องขาดหัวหน้าที่สำคัญไป

หลังการรัฐประหาร ก็มีการก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอีกจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพรรคที่ให้การสนับสนุน จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นส่วนใหญ่เพราะถูกทหารครอบงำเรื่องการใช้อำนาจเด็ดขาดเพียงสถาบันเดียว พรรคการเมืองเหล่านั้นได้แก่

1. พรรคธรรมมาธิปไตย มีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นหัวหน้าพรรค นายเปี่ยม บุณยชาติ เป็นเลขาธิการพรรค มีนโยบายเน้นหนักในเรื่องชาตินิยม แต่ก็ เป็นเพียงพรรคเล็ก ๆ มีสมาชิกอยู่ไม่กี่คน จึงไม่มีบทบาททางการเมืองมากนัก

2. พรรคชาติสังคมประชาธิปไตย สมาชิกส่วนใหญ่มาจากคณะรัฐประหาร 2490 หัวหน้าพรรคคือ พล.ท. บัญญัติ เทพหัสดินทร์

3. พรรคกสิกร มีนายวารการบัญชา ส.ส. จังหวัดเชียงราย ซึ่งถูกระบุว่า ร่วมกับ พล.อ.สาธิต ธาระวัชร์ ให้เงินสนับสนุนคณะรัฐประหาร พ.ศ.2490 เป็นหัวหน้าพรรคแต่พรรคนี้ก็มีสมาชิกจำนวนน้อยมาก

4. สหพรรค มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรค ก่อตั้งขึ้นหลังจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2492 สมาชิกส่วนใหญ่มาจากพรรคประชาชน และพรรคประชาธิปไตย พรรคนี้มีนโยบายเน้นหนักในเรื่องชาตินิยม และถ่วงดุลย์กับพรรคประชาธิปไตยซึ่งเข้มแข็งมากในฐานะฝ่ายค้านขณะนั้น

ต่อมาเมื่อ 21 มิถุนายน 2494 ได้เกิดกบฏแมนฮัตตัน โดยกลุ่มทหารเรือจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ไปควบคุมไว้บนเรือศรีอยุธยา รัฐบาลทหารปราบปรามกลุ่มกบฏอย่างรุนแรง และเหตุการณ์นี้นำไปสู่การรัฐประหารวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 ซึ่งเป็นกลุ่มนายทหารกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลุ่มรัฐประหาร 2490 นั้นเอง มีประกาศห้ามชุมนุมทางการเมือง ท้าให้พรรคการเมืองตั้งกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นต้องสลายตัวไปหรือไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้

โดยสรุปแล้ว จะเห็นว่าพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมาทั้งหมดในช่วงนี้ มักเกิดจากการรวมกลุ่มกันของบรรดานักการเมืองในรัฐสภา และสมาชิกของกลุ่มคณะราษฎร เพื่อให้การสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนสำคัญในขณะนั้น ซึ่งได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม การรวมกลุ่มกันก็เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตัวมากกว่าจะเป็นการร่วมแนวนโยบายหรืออุดมการณ์ทางการเมืองพรรคจึงมีโครงสร้างแบบหลวม ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลอยู่เสมอ พรรคการเมืองส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาการที่ต่อเนื่อง และมักจะก่อตั้งเป็นพรรคเฉพาะกิจมากกว่าการจัดตั้งแบบมีอุดมการณ์ (ideologies) ทางการเมือง มีการยุบเลิกพรรคได้ง่ายเมื่อสมาชิกถอนตัวออกจากพรรค ในช่วงปี พ.ศ. 2489 - 2498 มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากขึ้น มีการเลือกตั้งทั่วไป 3 ครั้ง มีรัฐบาลบริหารประเทศ จำนวน 10 ชุด กลุ่มทหารทหารรัฐประหารเข้ายึดอำนาจ และก่อการกบฏรวมถึง 7 ครั้งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบบพรรคการเมืองของประเทศไทยไม่มีการพัฒนาที่เหมาะสม

4. พรรคการเมืองภายใต้ พ.ร.บ. พรรคการเมืองปี พ.ศ. 2498

พ.ร.บ. พรรคการเมือง พ.ศ. 2498 นับเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของประเทศไทย จึงได้เกิดมีพรรคการเมืองมากมายในช่วงปี พ.ศ. 2498 - 2501 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดพรรคการเมืองที่สำคัญ 2 พรรคคือ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเสรีมนังคศิลา การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างพรรคต่าง ๆ เป็นไปอย่างเข้มข้นรุนแรงจนเกิดรัฐประหารเมื่อ 2501 พรรคต่าง ๆ จึงหมดบทบาทกิจกรรมทางการเมืองลงไป

จากปี พ.ศ.2494 ถึง พ.ศ.2498 คณะรัฐประหารยังมีอำนาจเต็มในการครอบงำทางการเมืองอยู่มาก พรรคการเมืองจึงไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นในช่วงนี้ จอม ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นทางไปข้างหน้าต่างประเทศรอบโลก ได้แนวความคิดเกี่ยวกับการมีพรรคการเมืองในประเทศที่พัฒนาแล้วว่า มีผลดีทางการเมืองมากกว่าที่ไม่มีพรรคการเมือง จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร และได้รับอนุมัติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายในเดือนกันยายน พ.ศ.2498 และปรากฏว่ามีกลุ่มคนรวมตัวขอจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองมากถึง 23 พรรค และจัดตั้งเพิ่มจนถึงปี พ.ศ.2501 รวมแล้ว 30 พรรคด้วยกันในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพรรคการเมืองที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองบางพรรคเท่านั้น ส่วนพรรคการเมืองที่มีบทบาททางการเมืองน้อยมาก จะกล่าวพอเป็นสังเขปเท่านั้น โดยจะกล่าวแยกเป็นสองช่วง ดังนี้คือ

ก. พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500 ที่สำคัญได้แก่

1. พรรคเสรีมนังคศิลา ก่อตั้งและจดทะเบียนเมื่อ 29 กันยายน 2498 โดยมีบุคคลที่สำคัญ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรค พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการ พรรคนับว่าเป็นพรรคการเมืองใหญ่ และมีความสำคัญมากที่สุด在那个时候 เพราะเป็นพรรคฐานของรัฐบาลที่มี ส.ส. อยู่ในสังกัดมากที่สุด นโยบายของพรรคที่สำคัญก็ เช่นเดียวกับนโยบายที่รัฐบาลเข้ามามีการบริหารประเทศ ที่ประกาศเป็นนโยบาย คือ คำนึงเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และนโยบายทางการเมืองที่ยึดแบบประชาธิปไตย

2. พรรคประชาธิปัตย์ เป็นกลุ่มเดิมที่ตั้งพรรคขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ.2489 -2494 ครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเหมือนเดิม นายใหญ่ ศิวสชาติ เป็นเลขาธิการพรรค สมาชิกคนอื่น ๆ ได้แก่ นายบุญทรง ทองสวัสดิ์ นายทอง สิทธิธรรม หลวงอังคณาบุรุษย์ ม.ร.ว. ศักดิ์สิทธิ์ ปรากรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทหารเรือที่คองออกจากราชการ เพราะกรณีกบฏแมนฮัตตันเข้าร่วมด้วย เช่น พล.ร.ต.ทหาร ชำหิรัญ พล.ร.ต.ชลิศ กุลภาธร พล.ร.ต.แสน บังจตุสานนท์ เป็นต้น พรรคนี้นับนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และส่งเสริมเสรีภาพส่วนบุคคล นับว่าเป็นพรรคฝ่ายค้านที่เข้มแข็งมากที่สุดในช่วงเวลานั้น

3. พรรคเสรีประชาธิปไตย มีนายเมธ รัตนประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรคและสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งปี 2495 เช่น นายบุญคุ้ม จันทศรีสุริยวงศ์ นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ นายประสิทธิ์ จุลละเทศ เป็นต้น มีนโยบายขายน้ำเอง ในแนวทางสังคมนิยมเสรีในการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้รับเลือกตั้ง 11 คน เป็นอันดับสามรองจากพรรคเสรีมันักศิลา และพรรคประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งทั่วไป 12 ธันวาคม 2500 ลดลงเหลือ 5 คน

4. พรรคเศรษฐกิจ มีนายเทพ โชตินุชิต เป็นหัวหน้าพรรค นายแคล้ว นรดิ เป็นเลขาธิการพรรค นายหิม ภูริพัฒน์ เป็นรองหัวหน้าพรรค ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2498 เป็นความพยายามที่จะรวบรวมนักการเมืองไทยในพรรคสหชีพซึ่งหลงเหลืออยู่ให้เกิดความต่อเนื่องในบทบาทของกระบวนการสังคมนิยมในสภา พรรคนี้จึงมีนโยบายเน้นหนักไปในด้านสังคมนิยม ในการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้รับเลือกตั้ง 9 คน การเลือกตั้งทั่วไป 15 ธันวาคม 2500 ได้รับเลือกตั้ง 6 คน

5. พรรคธรรมาธิปไตย ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2498 มี ร.ค.อ. เข็ม บุญชาติ เป็นหัวหน้าพรรค นายล้วน เวชชาลีกันนท์ เป็นเลขาธิการพรรค มีนโยบายสนับสนุน จอมพล ป.พิบูลสงคราม และเคยจัดตั้งมาก่อนครั้งหนึ่งโดยหลวงวิจิตรวาทการ ในการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้รับเลือกตั้ง 9 คน แต่ในการเลือกตั้ง 12 ธันวาคม 2500 ไม่ได้ส่งสมาชิกลงสมัคร

พรรคอื่น ๆ นอกจากนี้เป็นพรรคขนาดเล็ก ไม่มีบทบาททางการเมืองมากนัก บางพรรคก็ไม่ส่งสมาชิกลงสมัคร บางพรรคส่งสมัครแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง พรรคต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ได้แก่ พรรคชวานา พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย พรรคกรรมกร พรรคสงเคราะห์อาชีพและการกุศล พรรคชาตินิยม พรรคสหประชาชาติ พรรคสังคมนิยม พรรคขบวนการไยต์ปาร์ค พรรคชาติประชาธิปไตย พรรคหนุ่มไทย พรรคราษฎร พรรคสหพันธ์เกษตรกร พรรคคนดี พรรคอิสระ พรรคประชาชน พรรคศรีอริยเมตไทย พรรคไทยมุสลิม พรรคสยามประเทศ รวมแล้ว 23 พรรค

5. พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นในช่วงหลังจากการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500

เนื่องจากปรากฏว่าในการเลือกตั้งทั่วไป 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้มีการใช้อิทธิพลทางการเมืองทางการเมืองการทุจริตในการเลือกตั้ง เพื่อช่วยเหลือผู้สมัครของพรรคเสรีนิยมคิสลาซึ่งเป็นพรรครัฐบาล ส่งผลให้เกิดกระแสการต่อต้านจากประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับเกิดการแตกแยกระหว่างผู้นำภายในพรรคเสรีนิยมคิสลาเองด้วย คือ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ผู้นำองคมนตรีของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม หัวหน้าพรรคกับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งกำลังได้รับความนิยมยกย่องจากประชาชน และในที่สุด จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีโอกาสนำกลุ่มคณะทหาร ทหารรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2500 ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องหลบหนีออกนอกประเทศ และพรรคเสรีนิยมคิสลา ก็แตกแยกและอ่อนแอลง การรัฐประหารครั้งนี้ไม่ได้มีประกาศยุบเลิกพรรคการเมือง แต่ประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นใหม่ในวันที่ 15 ธันวาคม 2500 และในช่วงก่อนการเลือกตั้งครั้งนี้ กลุ่มของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกลุ่มนักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่รวม 7 พรรค คือ พรรคสหภูมิ พรรคขบวนการสหพันธรัฐสากลนิยม พรรคอีสาน พรรคชาติสังคม พรรคปิตุภูมิ พรรคประชาราช และพรรคสหพันธ์ประชาธิปไตย โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับพรรคบางพรรคดังนี้คือ

1. พรรคสหภูมิ เนื่องจากภายในพรรคเสรีนิยมคิสลานั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ สามารถยึดอำนาจส่วนใหญ่ไว้ได้ ประกอบกับความขัดแย้งกันเองระหว่าง พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ทหารทางจัดตั้งพรรคการเมืองของกลุ่มตัวเองขึ้นมา พรรคสหภูมิจึงเป็นพรรคที่เกิดจากกลุ่มผู้สนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และมาจากพรรคเสรีนิยมคิสลาส่วนหนึ่งด้วย พรรคนี้เป็นพรรครัฐบาลและถือได้ว่าเป็นพรรคทหารเพราะทหารมีบทบาทสำคัญในพรรคนี้ ในตอนแรกนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค นายสงวน จันทรสาขา ซึ่งเป็นน้องชายของ จอมพลสฤษดิ์ เป็นเลขาธิการพรรค

2. พรรคชาติสังคม มาจากการรวมตัวของสมาชิกพรรคสหภูมิและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าไว้ในพรรคเดียว พรรคนี้ก่อตั้งหลังการเลือกตั้งทั่วไป 15 ธันวาคม 2500 เพียงนงิวัน มีนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นรองหัวหน้าพรรค พลโทประภาส จารุเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค นายสงวน จันทรสาธา เป็นผู้ช่วยเลขาธิการพรรค ในระยะต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค

พรรคอื่น ๆ อีก 5 พรรค ไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาแต่อย่างใด ถือว่าเป็นพรรคการเมืองเล็ก ๆ แทนที่มีบทบาททางการเมืองเลย

อย่างไรก็ตาม เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะนายทหารกลุ่มหนึ่งทำการรัฐประหารยึดอำนาจในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2498-2500 ก็ถูกยุบเลิกไปหมดสิ้น และห้ามชุมนุมทางการเมืองด้วยตามคำสั่งของคณะปฏิวัติจึงเข้าอำนาจเกิดขาดสูงสูดในช่วงปี พ.ศ. 2501-2511

6. พรรคการเมืองภายใต้ พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ. 2511

จากช่วงปี พ.ศ. 2501-2511 ซึ่งคณะรัฐประหารกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจ และจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศสืบต่อมาจนถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พรรคการเมืองไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นมาได้แต่อย่างใด แต่กลุ่มนักการเมืองเก่าที่เสียอำนาจและเสียผลประโยชน์ทางการเมือง ตลอดจนนักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และประชาชน ที่เล็งเห็นความสำคัญของพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ก็เริ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนธรรมนูญการปกครองประเทศซึ่งใช้อยู่ในขณะนั้น กระแสการเรียกร้องดังกล่าวทำให้รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2511 ซึ่งใช้เวลาร่างยาวนานที่สุด กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ยินยอมให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาได้ พรรคการเมืองเก่าจึงเกิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และมีกลุ่มนักการเมืองทั้งใหม่และเก่าร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นกว่าสิบพรรค

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคการเมืองในช่วงนี้ก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากสมัยก่อน ๆ มากนัก กล่าวคือ ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มกันของผู้ที่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว และเพื่อต่อรอง เรือรื่องในทางการเมืองมากกว่าการรวมตัวกันด้วยแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกัน พรรคการเมืองในสมัยนี้ตั้งขึ้น 2 ช่วงเวลา คือ ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป 10 กุมภาพันธ์ 2512 และหลังการเลือกตั้งทั่วไป 10 กุมภาพันธ์ 2512 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. พรรคสหประชาไทย มีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค พล อ. ประภาส จารุเสถียร นายพจน์ สารสิน พล ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค พล อ.อ.ทวี จุลละทรัพย์ เป็นเลขาธิการพรรค พล อ.กฤษณ์ สีวะรา พล ท.แสวง เสมอกรงค์ พล ต.ท.พิชัย กุลละวณิช เป็นรองเลขาธิการ ส่วนใหญ่สมาชิกพรรคมาจากพรรคสหภูมิเดิม โดย จอมพลถนอมรวบรวมกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาลก่อตั้งเป็นพรรคขึ้น สมาชิกภายในพรรคส่วนใหญ่แยกกันออกเป็นกลุ่ม ๆ สนับสนุนผู้นำของแต่ละกลุ่มคือกลุ่มของ พล อ.กฤษณ์ สีวะรา กลุ่มของ พล อ.ประภาส จารุเสถียร กลุ่มของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นต้น มีการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีจนเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในพรรค

2. พรรคประชาธิปไตย เป็นนักการเมืองกลุ่มเดิมจากปี พ.ศ. 2489 เป็นส่วนใหญ่ ครั้งนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค เพราะ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคคนเก่าได้ถึงแก่กรรม คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค นายใหญ่ สีตลชาติ เป็นเลขาธิการ ซึ่งต่อมาลาออกจากพรรค นายธรรมบุญ เทียนเงินเป็นเลขาธิการพรรคแทน นอกจากนี้ก็มีคนรุ่นใหม่เข้ามาสู่พรรคประชาธิปไตยเป็นจำนวนมากช่วยในการเลือกตั้งทั่วไป 2512 พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้ง 54 คน รองจากพรรคสหประชาไทย จึงได้รับเลือกตั้งมากที่สุด 76 คนพรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคฝ่ายค้านและมีบทบาทเข้มแข็งในรัฐสภา

3. พรรคแนวร่วมประชาธิปไตย มี ดร.ไพฑูรย์ เครือแก้ว เป็นหัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรค นายบุญเย็น วอทอง พ.ศ.สมาน ทองอร่าม เป็นรองหัวหน้าพรรคนับเป็นพรรคการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวกันของนักการเมืองหน้าใหม่และปัญญาชนในสมัยนั้น

4. พรรคร่วมเศรษฐกิจ มี นายเทพ โชคินชิต เป็นหัวหน้าพรรค นายพรชัย แสงซังจัจ เป็นเลขาธิการพรรค นายแคล้ว นรบดี นายสุเทพ ลัดตะกุล นายวิศิษฐ์ ศรีภัทรา เป็นรองหัวหน้าพรรค ก่อตั้งเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2511 เป็นพรรคที่มีนโยบายไปในทางสังคมนิยม {socialism} ส่วนใหญ่มาจากพรรคเศรษฐกิจในยุคก่อน

นอกจากนี้ก็มีพรรคประชาชน ซึ่งมีนายเลียง ไซยกาล เป็นหัวหน้าพรรค พรรคเสรี-ประชาธิปไตย มีนายจารุบุตร เรืองสุวรรณ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคสังฆาชีพช่วยชาวนา มี พระช่วง เกษตรศิลปการ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคแรงงาน มีนายเชื้อ กาฬแก้ว เป็นหัวหน้าพรรค พรรคประชาพัฒนา มี ร.อ.ม.ร.ว. วีระพงษ์ ทองแถม เป็นหัวหน้าพรรค พรรคชาวนาชาวยุโรป มีนายบุญชู ศรีชน เป็นหัวหน้าพรรค พรรคอิสระธรรม มีหลวงชัยสภา เป็นหัวหน้าพรรค พรรคสยามใหม่ มี พล.ต.กระแส เสนาพลสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรค และพรรคชาติประชาธิปไตย มี ม.ร.ว. น้ำเพชร เกษมสันต์ เป็นหัวหน้าพรรค

พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นพรรคที่ก่อตั้งขึ้นมาก่อนการเลือกตั้ง ส่วนพรรคที่ก่อตั้งหลังการเลือกตั้งทั่วไป 10 กุมภาพันธ์ 2512 ได้แก่

1. พรรคอิสระ มีนายโศภน ไกรภักษ์ เป็นหัวหน้าพรรค นายบุญธรรม ชุมดวง เป็นเลขาธิการพรรค มาจากกลุ่ม ส.ส. อิสระ ที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองใดในการรวมตัวกันก่อตั้งขึ้น

2. พรรคชาตินิยม มีนายวิมล วิมลมาศ เป็นหัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรค

3. พรรคท้องถิ่นก้าวหน้า มี นายชานานู ชูบุรณ์ เป็นหัวหน้าพรรค นางแรมพรหมเนมล บุญประสพ เป็นเลขาธิการพรรค ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2514

4. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย มี พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค นายบุญเย็น วอทอง เป็นเลขาธิการพรรค จะเห็นว่า หัวหน้าพรรคมาจากพรรคเสรีประชาธิปไตย ส่วนเลขาธิการพรรคมาจากพรรคแนวประชาธิปไตย พรรคนี้ออกตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2514

อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเพิ่มขึ้นอีก 4 พรรคนี้ ก็ในสัมพันธนาการเลือกตั้งมากแต่อย่างใด เพราะเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร พร้อมคณะนายทหารกลุ่มหนึ่งก็ได้เข้ายึดอำนาจรัฐประหารได้สำเร็จ และได้ประกาศยุบเลิกพรรคการเมือง และห้ามชุมนุมทางการเมือง พรรคการเมืองจึงสลายตัวไป และไม่มีโอกาสได้แสดงบทบาททางการเมืองต่อมาอีกหลายปี จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ล้มอำนาจเผด็จการของ "คณะราษฎร"

โดยนักศึกษาประชาชนจำนวนมาก ซึ่งเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญโดยเร็ว และพร้อมที่จะมีการเลือกตั้งรัฐบาล ได้จับกุมผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญด้วยข้อหากบฏและจะเข้ามาตรา 17 ลงโทษผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญเหล่านี้ จึงได้เกิดการเดินขบวนครั้งใหญ่ขึ้น โดยเริ่มต้นที่ลานโพธิ์หน้าคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และลุกลามใหญ่โต มีผู้ร่วมเดินขบวนนับเป็นแสน ๆ คน ซึ่งการเดินขบวนครั้งนี้ ได้ทำให้เกิดการปะทะกันขึ้น ระหว่างนิสิตนักศึกษาประชาชนกับทหารถึงขั้นนองเลือดในวันที่ 14-15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเรียกว่า "วันมหาวิปโยค" ในที่สุดจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้เดินทางออกนอกประเทศ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 บรรยากาศทางการเมืองไทยก็ได้มีความสโลสซิ่งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอีก ถึงได้กำเนิดพรรคการเมืองไทยขึ้นมาอีกครั้ง ความพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517

ผู้แทนราษฎรในปี 2522 พรรคการเมืองไทยจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งแต่ในช่วงแรกนั้นได้มีกฎหมายพรรคการเมืองรองรับ พรรคการเมืองในช่วงแรกจึงอยู่ในฐานะ " กลุ่มการเมือง " จนในปี พ.ศ. 2525 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ทำให้พรรคการเมืองไทยได้เป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งถึง 47 พรรคด้วยกัน และพรรคการเมืองเหล่านี้ต่างก็เคยมีบทบาทและมีความสำคัญอยู่ก่อนแล้วในช่วง 2517 - 2519 ได้แก่พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคพลังใหม่ พรรคเกษตรสังคม พรรคธรรมสังคม กล่าวโดยสรุปแล้วในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2522 - 2524 นี้ เนื่องจากในทางนิรนัยแล้วไม่มีพรรคการเมืองแต่ปรากฏว่ายังมีพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นมามากมายบางพรรคก็เกิดจาก

การรวมตัวของสมาชิกผู้แทนราษฎรอิสระบ้าง บางพรรคก็เกิดจากการแยกตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาตั้งพรรคใหม่ เช่น พรรคประชาราชพรรค พรรคแนวมหาชน พรรคสยามประชาธิปไตย พรรคสันติธรรม พรรคการเมืองในช่วงนี้จึงมีจำนวนที่แน่นแน่นอน.

หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ประกาศพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 แล้วจึงได้มีพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งเก่าและใหม่มาจดทะเบียนตั้ง เป็นพรรคการเมืองทั้งหมด 43 พรรค ซึ่งเป็นพรรคการเมืองพรรคเล็กพรรคน้อยกระจายตัวกัน

พรรคการเมืองทั้งหมดนี้ได้ทำการรณรงค์หาเสียง เพื่อสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 ซึ่งปรากฏว่ามีพรรคใดก็ได้เสียงเกินกึ่งหนึ่งของ ส.ส ทั้งหมดคือ 135 จาก 269 คน ทำให้ไม่มีพรรคเดียวที่สามารถเป็นพรรครัฐบาลได้ จึงเป็นรัฐที่ผสมระหว่างหลาย ๆ พรรคด้วยกัน ซึ่งรัฐบาลผสมที่มีขณะนั้นก็คือ รัฐบาลผสมของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งรัฐบาลมีบทบาทแตกแยกกันภายในพรรคแกนนำ เช่น พรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น และมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่วนเวียนสับสนเกิดขึ้นในวงการเมืองไทยจึงเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินขึ้น โดยการนำของ พล.ร.อ. สนั่น ชลออยู่ เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2519 พรรคการเมืองจึงต้องสิ้นสุดลงอีก และทหารได้ให้พลเรือนปกครองประเทศ โดยให้อยู่ภายใต้การนำของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศสืบต่อมาจนกระทั่ง เกิดการปฏิวัติ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 โดยการนำของ พล.ร.อ. สนั่น ชลออยู่ และหลังจากนี้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2522 พรรคการเมืองไทย

7. พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นจากพระราชโองลัทธิพรรคการเมือง พ.ศ. 2534

ปี พ.ศ. 2524 ได้มีประกาศใช้ พ.ร.บ.พรรคการเมือง 2524 กลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ จึงพากันยื่นขอจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง ในช่วงปี 2524 ถึงก่อนการเลือกตั้งทั่วไปปี 2526 มีพรรคการเมืองที่ยื่นขอจดทะเบียน ดังนี้คือ³

1. พรรคประชาชนไทย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2525 โดยเปลี่ยนหัวหน้าพรรคเป็นนายพิชัย รัตกุล นายเล็ก นานา เป็นเลขาธิการพรรค นายมารุต บุญนาค นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ นายชวัน หลีกภัย นายโกรสร คันติพงศ์ นายชุนทอง ภูผาเคื่อน เป็นรองหัวหน้าพรรค
2. พรรคชาติไทย จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2525 มี พล.ต.ประมาธ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายอนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ เป็นรองหัวหน้าพรรค นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นเลขาธิการพรรค
3. พรรคกิจสังคม จดทะเบียนเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2525 มี พล.อ.อ.สิทธิ เสาศศิลา รักษาการหัวหน้าพรรค ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายทองหยด จิตวีระ รักษาการเลขาธิการพรรค นายเกษม สิริสัมพันธ์ ร.ต.อ.สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ เป็นรองหัวหน้าพรรค
4. พรรคประชาชนไทย จดทะเบียนวันที่ 26 กรกฎาคม 2525 มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรค นายสมรรถ สิริจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค มีนายโหวตวิทย์ ทรัพย์ภรณ์ นายสลับ นาคะเสถียร เป็นรองหัวหน้าพรรค

³ปรีชา พงษ์ภรเลิศ, "วิจารณ์ระบบพรรคการเมืองไทย," วารสารสังคมศาสตร์ 12 (มกราคม 2518), : 15-17.

5. พรรคบางชนชาวไทย จดทะเบียนพรรควันที่ 20 เมษายน 2525 มี ร.อ.สมหวังลาส เป็นหัวหน้าพรรค น.พ.ไพศาล สุรพันธ์ไพฑาราม เป็นเลขาธิการพรรค ดร.กมลชายุเลา นายเคช คะละภู ร.ศ.อานนท์ สุภมิตร ดร.บุญ อมาคยกุล เป็นรองหัวหน้าพรรค

6. พรรคพลังใหม่ ร.ศ.สมหวัง ศรีชัย เป็นหัวหน้าพรรค นายสุเทพ วงศ์คำแหง เป็นเลขาธิการพรรค น.พ.ประทีป หุตากร นายบุญเรือง ถาวรสวัสดิ์ นางอุบล บุญชลเชตร เป็นรองหัวหน้าพรรค พรรคนี้จดทะเบียนวันที่ 20 สิงหาคม 2525

7. พรรคสังคมประชาธิปไตย จดทะเบียนพรรควันที่ 16 กันยายน มาจากการรวมตัวกันของพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย และพรรคแนวร่วมสังคมนิยม มี พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค นายแคล้ว นรบดี เป็นเลขาธิการพรรค นายสุธี ภูพันธ์ นายชาย แก้วชูใส นายวิจิตร วงษาอุทัศน์ เป็นรองหัวหน้าพรรค

8. พรรคประชาเสรี จดทะเบียนพรรควันที่ 8 มกราคม 2525 มี ดร.วัฒนา เขียววิมล เป็นหัวหน้าพรรค น.พ.สมศักดิ์ เศรษฐาร เป็นเลขาธิการพรรค พล.อ.ท.นันท วิสึงคะนันท์ พล.อ.ท.ชลิศ จุลนภัช นายประจวบ ช่างศรี เป็นรองหัวหน้าพรรค

9. พรรคประชารายกร มีนายไชยศิริ เรืองกาจจนเศรษฐ์ เป็นหัวหน้าพรรค นายสุวัจน์ โอสถาบุเคราะห์ เป็นเลขาธิการพรรค นายธำรง ธนะเสนา นายชัย ชิคชอบ เป็นรองหัวหน้าพรรค จดทะเบียนพรรควันที่ 23 สิงหาคม 2525 ต่อมาได้ยุบเลิกพรรคเพราะหัวหน้าพรรคและสมาชิกบางคนไปเข้าร่วมพรรคกิจสังคมเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2526

10. พรรคแรงงานประชาธิปไตย จดทะเบียนพรรควันที่ 6 กันยายน 2525 มี นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นหัวหน้าพรรค นายขงยุทธ วัฒนวิกร เป็นเลขาธิการพรรค นายณรงค์ คังเคิมทอง นายชาย เขียนไชย เป็นรองหัวหน้าพรรค

11. พรรคเสรีนิยม จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2525 มี
ม.ร.ว. เสรไพพรหม กมลาสน์ เป็นหัวหน้าพรรค นายมารุต ชาตณรงค์ เป็นเลขาธิการ
พรรค และรองหัวหน้าพรรค

12. พรรคสหชาติ จดทะเบียนพรรควันที่ 25 มิถุนายน 2525 มี คร.พัฒนา
พาณิชย์ เป็นหัวหน้าพรรค นายนิพนธ์ ช่อชัยทิพย์ เป็นเลขาธิการ นายเอื้อ
บุษปะเกษ นายพูลสวัสดิ์ กาลังงาน เป็นรองหัวหน้าพรรค

13. พรรคชาติประชาธิปไตย จดทะเบียนพรรควันที่ 9 สิงหาคม 2525 มี พล.อ.
เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นหัวหน้าพรรค คร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นเลขาธิการพรรค
แต่ต่อมาได้ลาออกจากเลขาธิการ สมาชิกคนอื่น ๆ ได้แก่ นายอบ วสุรัตน์ นายวีระ
กรรณสูตร นายวงศ์ พลนิกร นายประโชชน์ เนื่องจางง นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์
นายวิเชต สุชะวีริยะ นายไพฑูรย์ แก้วทอง นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ และ นายสุพล
อัศวศิริโยธิน เป็นต้น

14. พรรคสยามประชาธิปไตย เป็นการรวบรวมพรรคการเมือง จดทะเบียนไว้ 16
พรรค เป็น ส.ส.อิสระจากจังหวัดอุทัยธานี พรรคที่รับเลือกตั้ง นายวัฒนากร นายคาบชัย
อัคราช นายถาวร และมีพรรคการเมือง 4 พรรค มีนายสายันท์ สากิยะ เป็นรองหัวหน้า
พรรค พรรคแรงงาน มีนายเจ็ดศักดิ์ แสนวิเศษ นายหิณิจ จันทร์สุรินทร์

ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป 18 เมษายน 2522

15. พรรคประชาไทย มีนายทวี ไกรคุปต์ เป็นหัวหน้าพรรค

16. พรรคก้าวหน้า จดทะเบียน 22 มีนาคม 2526 มีนายอุทัย วัฒนใจชน เป็น
หัวหน้าพรรค นายบุญเกิด หิรัญเฒ่า เป็นเลขาธิการพรรค พ.อ.ธงชัย นิพิษฐการ
นายอนันต์ ฉายแสง นายสนิท จองสกุล นายแก้ว บัวสุวรรณ เป็นรองหัวหน้าพรรค

รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ บริหารประเทศมาจนถึงต้นปี 2526 ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันทหารซึ่งมีตัวแทนเป็นวุฒิสมาชิกจำนวนมาก เกี่ยวกับประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งซึ่งมีพรรคประชาธิปัตย์ และวุฒิสมาชิกส่วนหนึ่ง ต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อยืดบทเฉพาะกาลซึ่งจะหมดอายุการใช้นในวันที่ 22 เมษายน 2526 ให้คงอยู่ต่อไปอีกระยะหนึ่ง กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ต้องการให้บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 นี้สิ้นสุดลง ซึ่งจะเป็นผลทำให้ ส.ส. อิสระต้องเข้าสังกัดพรรคการเมืองฝ่ายนี้มีพรรคกิจสังคม ประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำ บปรากฏว่าในการพิจารณาครั้งที่สาม ฝ่ายที่นำต้องการให้มีการแก้ไขขณะการออกเสียงลงมติ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ จึงประกาศยุบสภาและกำหนดให้มีการเลือกตั้งเร็วขึ้น คือก่อนวันที่ 22 เมษายน 4 วัน เปิดโอกาสให้ผู้สมัครสามารถสมัครอิสระโดยไม่สังกัดพรรคได้

การเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 8 เมษายน 2526 พรรคการเมืองทั้งหมดมี 16 พรรค ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง 14 พรรค และผู้สมัครอิสระจำนวน 417 คน พรรคที่ได้รับเลือกตั้งจำนวนมากมีอยู่ 3 พรรค คือ กิจสังคมชาติไทย และประชาธิปัตย์ และมีพรรคการเมือง 4 พรรค ไม่ได้รับการเลือกตั้งคือ พรรคบางชนชาวไทย สหชาติ หลังใหม่ และแรงงาน ประชาธิปไตย

ในการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งนั้น พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ยังได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยมีพรรคการเมืองเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล นอกจากกลุ่มของนายกรัฐมนตรีเองอีก 4 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคชาติประชาธิปไตย รัฐบาลโดยการบริหารของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ บริหารแผ่นดินมาจนถึงต้นปี พ.ศ. 2529 ก็ได้มีประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง และประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529

สาเหตุของการยุบสภาครั้งนี้ก็เกิดมาจากความแตกแยกภายในพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาล กล่าวคือ กลุ่มของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้าพรรค

กิจสังคม ได้มีมติพรรคบาลลงมติกับพรรคฝ่ายค้าน ทหาให้ร่าง พ.ร.บ. เกี่ยวกับการขนส่ง ฉบับหนึ่งที่รัฐบาลเสนอผ่านความเห็นชอบของสภา จนสาเหตุของความแตกแยกภายใน พรรคกิจสังคมดังกล่าว ทหาให้นายบุญเพ่ง ทองสวัสดิ์ นาสมาชิกพรรคกิจสังคมกลุ่มหนึ่งออกมาตั้งพรรคใหม่ คือ พรรคสหประชาชาติไทย กลุ่มของนายบุญเพ่ง วิจารณ์เสถียร รองหัวหน้าพรรคกิจสังคมก็แยกตัวออกมาตั้งพรรคกิจประชาคม กลุ่มของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ก็แยกตัวออกจากพรรคกิจสังคมตั้งพรรครวมไทยขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ นายปรีดี พิศนาคานุการ ก็แยกตัวจากพรรคกิจสังคมเข้าร่วมพรรคเสรีนิยมอีกคนหนึ่ง

ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป 2529 จึงมีพรรคการเมืองก่อตั้งขึ้นใหม่อีกหลายพรรค ดังนี้คือ

1. พรรคสหประชาชาติไทย เป็นพรรคการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่ม นายบุญเพ่ง ทองสวัสดิ์ จากพรรคกิจสังคม และกลุ่มของ นายโกศล ไกรฤกษ์ จากพรรคชาติไทย และ ส.ส. กลุ่มเดิมของพรรคสยามประชาชาติไทย โขช นายบุญเพ่ง ทองสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค
2. พรรคกิจประชาคม มีนายบุญเพ่ง วิจารณ์เสถียร เป็นหัวหน้าพรรค นายศิริระ บัณฑาคม เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้จดทะเบียนเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2525 เดิมคือ พรรคประชารายฎร เมื่อ นายบุญเพ่งเข้ามาร่วมจึงได้เปลี่ยนชื่อพรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่ สมาชิกอื่น ๆ ได้แก่ นายณรงค์ สิงห์โตทอง พล.ท.ชาญ ชังสุชาติ นายสันต์ อรุณโรทัย นายทวีป วรศิลา เป็นต้น
3. พรรครวมไทย นอกจากกลุ่ม นายณรงค์ วงศ์วรรณ ที่แยกออกมาจากพรรคกิจสังคมแล้ว ยังร่วมด้วย ส.ส.กลุ่มของ นายปิยะพันธุ์ วัชรารณณ์ ที่แยกตัวออกจากพรรคชาติไทยด้วย โขชนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค นายปิยะพันธุ์ วัชรารณณ์ เป็นเลขาธิการพรรค

4. พรรคราษฎร ชื่อเดิมคือพรรคสหชาติ เปลี่ยนชื่อ และเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารพรรค เมื่อกลุ่มนายทหารที่มีบทบาทในการปราบปรามกบฏ 8-9 กันยายน 2528 เข้ามาร่วมด้วยหลังจากที่เกษียณอายุราชการแล้ว โดยครั้งนี้ พล.อ. เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรค พล.อ.มานะ รัตนโกเศศ เป็นเลขาธิการพรรค

5. พรรคมวลชน เป็นพรรคใหม่แยกตัวออกจากพรรคประชาธิปไตย มี ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง เป็นหัวหน้าพรรคปัจจุบัน คนก่อนคือ นายสมศักดิ์ ภาศัพท์

6. พรรคเสรีนิยม เป็นพรรคใหม่ แต่เปลี่ยนผู้นำของพรรคใหม่ โดยนายbrica พัฒนกาบุตร อดีต ส.ส. จังหวัดเชียงใหม่ที่แยกตัวออกจากพรรคกิจสังคมเป็นหัวหน้าพรรคสมาชิกคนสำคัญคนหนึ่ง คือ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร ซึ่งแยกตัวออกจากพรรคชาติไทย

เพราะบทบัญญัติที่เคร่งครัดของรัฐธรรมนูญปี 2521 และ พ.ร.บ. พรรคการเมือง ปี 2524 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางหลักการว่า ส.ส.ต้องเข้าสังกัดพรรค และการจัดตั้งพรรคต้องมีสมาชิกรวมแล้วไม่น้อยกว่า 5,000 คน ซึ่งมาจากทุกภาคของประเทศ ภาคละไม่น้อยกว่า 5 จังหวัด และจังหวัดหนึ่ง ๆ ต้องมีสมาชิกรวมไม่น้อยกว่า 50 คนด้วย พรรคการเมืองที่ก่อตั้งใหม่ก่อนการเลือกตั้งปี 2529 มักใช้ "การเรียนลับ" หรือ การเข้าร่วมกับพรรคที่ตั้ตั้งอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ได้รับความนิยมเท่าใดนัก แล้วเปลี่ยนชื่อพรรค เปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่ เพราะง่ายกว่าการจะออกประกาศเชิญชวนให้ประชาชนผู้สนใจการเมืองตามจังหวัด และภาคต่าง ๆ สมัครเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งต้องใช้เวลาและเงินเบื่องค่าใช้จ่ายมาก

ในการเลือกตั้งทั่วไป 27 กรกฎาคม 2529 มีพรรคการเมืองสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งรวม 16 พรรค โดยส่วนใหญ่คือมีถึง 13 พรรค ที่สามารถส่งผู้สมัครได้เกินกว่า 200 คน และมีอยู่ 4 พรรคที่ไม่สามารถส่งผู้สมัครได้ตามเกณฑ์รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

กล่าวคือ ต้องส่งเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ที่พึงมีในการเลือกตั้งคือ 174 คน ได้แก่ พรรคประชาเสรี พรรคสังคมประชาธิปไตย พรรคประชาธิปไตย และพรรคเกษตรกร โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับพรรคทั้ง 4 ดังนี้คือ

1. พรรคประชาเสรี จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2525 มี นายวัฒนา เขียววิมล เป็นหัวหน้าพรรค นายสมศักดิ์ เศรษฐา เป็นเลขาธิการพรรค
2. พรรคสังคมประชาธิปไตย จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2525 มี พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค นายแคล้ว นรบดี เป็นเลขาธิการพรรค ต่อมา นายแคล้วได้ลาออกไปอยู่พรรคกิจประชาคม
3. พรรคประชาธิปไตย จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2526 มี นายเกรียงศักดิ์ เกวานนท์ เป็นหัวหน้าพรรคแทน นายชุมพล มณีเนตร และ นายเชิดศักดิ์ มณีเนตร เป็นรองเลขาธิการพรรค เลขาธิการพรรคก่อนคือ พ.ต.อ.ทิพย์เจริญ ชูเวช
4. พรรคเกษตรกร จดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2527 มีนายสอาด หอมสุวรรณ เป็นหัวหน้าพรรค นายวิรัตน์ มีบุผา เป็นเลขาธิการพรรค

ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้พรรคการเมืองทั้ง 4 พรรคนี้ต้องถูกยุบเลิกตามกฎหมาย ส่วนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครได้ครบเกณฑ์ทั้ง 16 พรรคนั้น พรรคที่ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดคือ พรรคประชาธิปไตย 100 คน รองลงมาได้แก่ พรรคชาติไทย กิจสังคม และ สหประชาธิปไตย ได้รับเลือกตั้ง 63 , 51 และ 38 คน ตามลำดับ พรรคอื่น ๆ นอก จากนี้ได้รับเลือกตั้งไม่ถึงพรรคละ 30 คน และมีอยู่ถึง 4 พรรคที่ได้รับเลือกตั้งพรรคละ 1 คน ส่วนพรรคกรีกไทยไม่ได้รับเลือกตั้งเลย

พรรคการเมืองสำคัญ 4 พรรคคือ พรรคประชาธิปัตย์ ชาติไทย กิจสังคม และ
ราษฎร ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล มีเสียง ส.ส. รวม 232 เสียง โดยยกให้ พล.อ. เปรม
คิณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง พรรคอื่น ๆ อีก 11 พรรค รวม ส.ส. 115
เสียง ร่วมกันเป็น "ฝ่ายค้านร่วม" ควบคุมการทำงานของรัฐบาลนี้

รัฐบาลพลเอกเปรม คิณสูลานนท์ ชุดนี้ บริหารประเทศเป็นเวลาถึงประมาณเดือน
เมษายน 2531 ก็เกิดปัญหาในการบริหารงานหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความ
ขัดแย้งระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเอง ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหา
สำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ จากกรณีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร
พรรคชุดใหม่เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2530 ทำให้พรรคนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่อย่าง
ชัดเจน คือกลุ่มของ นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค และกลุ่มของ นายเฉลิมพันธ์
ศรีวิกรม์ รองหัวหน้าพรรค ซึ่งรู้จักกันในนาม "กลุ่ม 10 มกรา" และกลุ่ม 10 มกราคม
นี้เองได้ออกเสียงในสภาผู้แทนราษฎรคัดค้านกฎหมายของรัฐบาล แม้จะไม่สามารถทำให้
รัฐบาลต้องพ่ายแพ้แต่ก็สั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างยิ่ง

2. "ฝ่ายค้านร่วม" พยายามเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีหลายครั้งโดย
เฉพาะอย่างยิ่ง ได้พุ่งเป้าหมายอภิปรายไม่ไว้วางใจไปที่ พล.อ. เปรม คิณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีโดยตรง ทำให้ฝ่ายรัฐบาลหาการเจรจา (Lobby) กับผู้ลงชื่อขอเปิดอภิปรายบาง
คนให้ถอนชื่อโดยมีผลประโยชน์ตอบแทน และสามารถเจรจาได้สำเร็จครั้งหนึ่ง ด้วยความ
ช่วยเหลือจากนายทหารชั้นผู้ใหญ่บางคน แต่ฝ่ายค้านร่วมก็ยังพยายามขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ
ในการประชุมสมัยต่อ ๆ มาอีก

พลเอก เปรม คิณสูลานนท์ จึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้ง เมื่อวันที่ 29
เมษายน 2531 และประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ในการ
เลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง 16 พรรค ส่วนใหญ่เป็นพรรค
การเมืองเก่าจากการเลือกตั้งที่ผ่านมา คือ

1. พรรคชาติไทย ครั้งนี้เปลี่ยนหัวหน้าพรรคเป็น พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2529 โดยคำอนุญาตของนายทะเบียนพรรคการเมือง ส่วน พล.ต. ประมวล อติเรกสาร หัวหน้าพรรคคนเดิม ได้เป็นประธานที่ปรึกษาพรรค เลขาธิการพรรค คือ นายบรรหาร ศิลปอาชา คนเดิม พรรคนี้มีสมาชิกใหม่ซึ่งเป็นอดีต ส.ส. เข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรมให้การสนับสนุนจำนวนมากเช่นกัน และขณะเดียวกัน สมาชิกเดิมบางคนก็แยกตัวออกไปหลายคน เป็นต้นว่า พ.อ.พล เรืองประเสริฐวิทย์ ซึ่งนำพรรคสยามประชาธิปไตยเข้าร่วมหลังการเลือกตั้งปี 2526 ก็แยกตัวออกไปตั้งพรรคสหประชาธิปไตยก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2529 นายทวี ไกรคุปต์ จากพรรคประเทศไทย ก็แยกตัวไปเข้าร่วมกับพรรคกิจสังคมในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2529 ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ก็มีสมาชิกแยกตัวออกไปร่วมกับพรรคอื่นในทางองเดียวกันหลายคน

2. พรรคกิจสังคม ผู้นำคนสำคัญของพรรคยังเป็นชุก เต็มเหมือนการเลือกตั้งทั่วไปปี 2529 แต่มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งบ้างเล็กน้อยคือ นายมนตรี พงษ์พานิช เป็นเลขาธิการพรรค พล.อ.อ.สิทธิ เสาศศิลา เป็นหัวหน้าพรรคแทน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งประกาศวางมือทางการเมืองตั้งแต่ 22 มกราคม 2529 เป็นต้นมา พรรคนี้มีลักษณะความเปลี่ยนแปลงคล้ายกับพรรคชาติไทย กล่าวคือ มีทั้งสมาชิกลาออกจากพรรคและสมัครเข้าใหม่จำนวนมาก แต่ก็ยังนับว่าเป็นพรรคใหญ่พรรคหนึ่ง

3. พรรคประชาธิปัตย์ มีจำนวนอดีต ส.ส. น้อยลงเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ได้รับเลือกตั้ง 100 คน เมื่อปี 2529 เมื่อ "กลุ่ม 10 มกรา" แยกตัวออกไปตั้งพรรคใหม่ในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายพิชัย วัคคกุล ยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค พ.ท.สนั่น ชงรประศาสน์ เป็นเลขาธิการพรรค แทนนายวิระ มุสิกพงศ์ ซึ่งเป็นเลขาธิการพรรคต่อจาก นายเล็ก นานา มาตั้งแต่วันที่ 8 พฤษภาคม 2529 อย่างไรก็ตาม พรรคประชาธิปัตย์ก็ยังมีชื่อเสียงดี เพราะความเป็นพรรคเก่าซึ่งผ่านการพัฒนาการมาหลายยุคสมัย

4. พรรครวมไทย ซึ่งจดทะเบียนพรรคเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2526 และส่งสมาชิก ลงสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อปี 2529 ยังคงอยู่ภายใต้การนำของผู้บริหารชุดเดิม คือ นายณรงค์ วงศ์วรรณ และ นายปิยะมิตร วัชรารักษ์ และฐานเสียงของพรรคนี้ก็อยู่ในภาคเหนือและภาค อีสานบางจังหวัดเหมือนครั้งก่อน

5. พรรคประชากรไทย กลุ่มผู้นำพรรค และผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ก็เป็นอดีต ส.ส. ของพรรค และเป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มของ นายโกศล ไกรฤกษ์ ซึ่งย้ายออกจาก พรรคกิจสังคม และลงสมัครในนามพรรคสหประชาชาติบดขยำนปี 2529 ได้เข้ามาร่วมกับ พรรคนี้ด้วยในการเลือกตั้งครั้งนี้

6. พรรคราษฎร์ ก็เช่นเดียวกับพรรคประชากรไทย คือจะมีการ เปลี่ยนแปลง ภายใต้อาณัติพรรคมากนัก ส่วนใหญ่จะมีผู้สนใจสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคนี้เพิ่มมากขึ้น เช่น นายเชาวน์วัศ สุตลาภา อดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายไพจิตร ศรีวรพาน เป็นต้น

7. พรรคบวงชนชาวไทย เป็นพรรคที่มีการ เปลี่ยนแปลงมากในการเลือกตั้งครั้งนี้ กล่าวคือ พล.อ.อาทิตย์ กาฬรังเอก ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค แทน พล.ต.ระวี วันเพ็ญ ซึ่งส่งผลให้เมื่อครั้ง ส.ส. เข้าร่วมพรรคเพิ่มขึ้นหลายคน นอกจากนี้ก็มีนักการเมืองหน้าใหม่ สมัครเข้ารับเลือกตั้งในนามพรรคบวงชนชาวไทยจำนวนมากด้วย

8. พรรคกิจประชาคม เป็นกลุ่มเดิม โดยการนำของ นายบุญชู โรจนเสถียร

9. พรรคก้าวหน้า เป็นกลุ่มเดิม โดยการนำของ นายอุทัย พิมพ์ใจชน

10. พรรคสหประชาชาติบดขยำน หัวหน้าพรรคคนเดิมคือ พ.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ แต่อดีต ส.ส. ของพรรคกลุ่มหนึ่งนำโดย นายบุญเพ่ง ทองสวัสดิ์ ได้แยกตัวออกไป และ

16. พรรคเกษตร-อุตสาหกรรม เป็นพรรคใหม่อีกพรรคหนึ่ง ผู้ก่อตั้งเป็นนักการเมืองเก่าได้แก่ นายอนันต์ บูรณวิเศษ นายอุบลศักดิ์ บัวหลวงงาม เป็นต้น

ผลการเลือกตั้ง ปรากฏว่าพรรคที่ได้รับเลือกตั้งจำนวนมากยังคงเป็นพรรคการเมืองใหญ่ 3 พรรคคือ ชาตินิยม กิจสังคม และประชาธิปไตย ส่วนพรรคที่ใหม่ได้รับเลือกตั้งเลยคือ พรรคเกษตร-อุตสาหกรรมไทย พรรคที่ส่งผู้สมัครเกินกว่า 200 คน มีอยู่ 13 พรรค และพรรคหลังธรรมส่งผู้สมัครมากที่สุดถึง 319 คน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 2)

ในการจัดตั้งรัฐบาลนั้น พรรคการเมืองใหญ่ทั้ง 3 พรรคตั้งกล่าวได้มอบความไว้วางใจให้กับพลเอก เปรม ติณสูลานนท์อีกครั้ง แต่พลเอก เปรม ได้ปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีในครั้งนี้ พรรคชาตินิยมจึงรวมกับพรรคประชาธิปไตย กิจสังคม ราษฎร เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลและดึงเอาพรรคขนาดเล็ก 2 พรรคคือ มวลชน และสหประชาธิปไตย เข้าร่วมด้วย รวม ส.ส. จำนวน 220 เสียง ส่วนพรรคอื่น ๆ ก็กลายเป็นฝ่ายค้าน และมีชื่อที่น่าสนใจ เกิดอย่างหนึ่งคือพรรคฝ่ายค้าน 4 พรรคคือ พรรคประชาชน รามไทย ก้าวหน้า และกิจประชาคม ได้รวมตัวกันเป็นพรรคใหม่ ชื่อว่า "พรรคเอกภาพ" มีจำนวน ส.ส. รวมกัน 62 เสียง (อีก 9 เสียงของพรรคประชาชน โดยการนำของ พล.อ.หาญ สีนานนท์ ได้แยกออกไปร่วมกับพรรคชาตินิยม) กลายเป็นพรรคที่มี ส.ส. มากที่สุดเป็นอันดับสองในรัฐสภาขณะนี้ ดังนั้นพรรคการเมืองทั้งหมดจะเขียนถูกต้องตามกฎหมายและมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในสภาขณะนี้ จึงมีอยู่ 14 พรรค คือ พรรคชาตินิยม 96 เสียง กิจสังคม 54 เสียง ประชาธิปไตย 48 เสียง รามไทย 35 เสียง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนผู้สมัครที่พรรคต่าง ๆ ส่ง และได้เป็น ส.ส. พ.ศ. 2531

แยกตามพรรค และภาค

พรรค	กทม.		กลาง		ใต้		เหนือ		อีสาน		รวม	
	ส่ง	ได้	ส่ง	ได้	ส่ง	ได้	ส่ง	ได้	ส่ง	ได้	ส่ง	ได้
ชาติไทย	3	-	77	39	9	3	49	14	110	31	257	87
กิจสังคม	5	1	69	9	27	6	31	9	81	29	213	54
ประชาธิปไตย	26	5	17	4	37	16	38	6	92	17	210	48
รวมไทย	30	-	20	-	4	1	62	26	89	8	205	56
ประชากรไทย	37	20	52	8	16	-	21	3	81	-	207	31
ราษฎร	3	-	43	7	23	-	50	6	80	8	199	21
ประชาชน	37	-	61	2	39	11	18	-	101	6	256	19
บางชนชาวไทย	28	-	49	1	7	-	48	1	112	15	244	17
พลังธรรม	37	10	76	3	41	1	46	-	119	-	319	14
กิจประชาคม	37	-	60	2	18	2	35	2	66	3	216	9
ก้าวหน้า	2	-	71	4	20	3	39	-	101	1	233	8
สหประชาธิปไตย	37	-	40	1	16	-	44	2	77	2	214	5
มวลชน	9	-	75	4	4	-	38	-	122	3	238	5
เสรีนิยม	31	-	27	1	12	-	16	-	103	3	189	3
พลังสังคม	18	-	56	-	19	-	19	-	83	1	195	1
เกษตรรา	37	-	34	-	18	-	50	-	87	-	214	1
รวม	377	37	827	82	306	43	604	69	1,492	128	3,606	357

ที่มา : รายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2531 กรมการปกครอง

ปัญหาของพรรคการเมืองในประเทศไทย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2534 รวมระยะเวลา 59 ปี ที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยคาดหวังว่าพรรคการเมืองจะเป็นสถาบันทางการเมืองที่จะช่วยพัฒนาการเมือง แต่ปรากฏว่าพรรคการเมืองไม่อาจทำให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวนี้ เพราะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

- 2.1 ปัญหาขององค์กรหรือโครงสร้างของพรรคการเมืองไทย
- 2.2 ปัญหาของผู้บริหารและสมาชิกพรรคการเมืองไทย
- 2.3 ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองนอกเหนือรัฐธรรมนูญ
- 2.1 ปัญหาขององค์กรหรือโครงสร้างของพรรคการเมืองไทย

ปัญหาด้านโครงสร้างของพรรคการเมืองไทย หรือองค์ประกอบของพรรคการเมืองไทย เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานที่สำคัญของพรรคการเมืองไทย ได้แก่ นโยบายของพรรคการเมือง องค์กรของพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมือง เงินอุดหนุนพรรคการเมือง

นโยบายของพรรคการเมืองไทยนั้น พรรคการเมืองยังขาดนโยบายหรือมีนโยบายที่ชัดเจนอันสืบเนื่องมาจากปัญหาโครงสร้างของพรรคที่อิงตัวบุคคลมากกว่านโยบาย ซึ่งพรรคการเมืองไทยมักจะถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนบุคคล หรือกลุ่มอำนาจมากกว่าอิงประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ เพราะกลุ่มผลประโยชน์ของไทยนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นตัวแทนของคนส่วนมาก เช่น ช่างนา ชาวนา ชาวไร่ กรรมกร มีแต่กลุ่มผลประโยชน์ของนักธุรกิจ และนักธุรกิจเองก็ต้องการโยงใย กับพรรคการเมืองด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือพรรคชาติไทย 5 นโยบายของพรรคจึงไม่ได้เกิดจากคตินโยบายของพรรคจึง เป็นเพียงผลผลิตสำเร็จรูปของผู้บริหารพรรค ซึ่งมีได้สะท้อนมาจากข้อเรียกร้องหรือความต้องการของประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์แต่ละอย่างใด จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังไม่มีนโยบายที่เด่นชัดเป็นของตนเอง ที่จะดึงดูดความสนใจของประชาชน และเป็นนโยบายที่ชัดเจนในระดับที่สามารถนำมาปฏิบัติได้ กล่าวคือนโยบายพรรคมักเป็นนโยบายที่เขียนอย่างกว้างๆที่ยังขาดแนวทางที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้แล้วตัวนักการเมืองก็ไม่ได้เข้านโยบายทางการเมืองของพรรคการเมือง เป็นเครื่องคัดสรรใจในการเข้าสู่พรรคการเมืองนั้น ๆ นักการเมืองเองมีจุดมุ่งหมายในการเลือกพรรค ที่มีโอกาสได้รับชัยชนะและมีโอกาสในการจัดตั้งรัฐบาล เพราะฉะนั้นนโยบายของพรรคการเมืองไทย จึงมีความสำคัญน้อยมาก และในแง่ของตัวประชาชนก็ไม่สามารถแยกแยะนโยบายของพรรคการเมือง เพราะวาทะนโยบายของพรรคการเมืองไทย มีความคล้ายคลึงกันหมด พรรคการเมืองที่เป็นพรรคเก่าแก่ จะเป็นตัวค้นแบบของนโยบายของพรรคการเมืองที่แตกตัวออกไป มีความแตกต่างเล็กน้อยในหลักการ ที่มีความสำคัญเหมือนแบบอย่างพรรคการเมือง ในต่างประเทศ ที่จะมีนโยบายที่แบ่งแยกกันโดยเด็ดขาด

ปัญหาอันเนื่องมาจาก สมาชิกชาติอุดมการณ์ของพรรคและนักการเมือง อุดมการณ์เป็นระบบความคิดความเชื่อ ที่ทำหน้าที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมหรือชุมชน อุดมการณ์พรรค หรือนักการเมือง จึงเป็นเครื่องสะท้อนหรือแสดงออก เกี่ยวกับการยอมรับและการกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกพรรคการเมือง ในการต่อสู้ทางการเมือง อุดมการณ์ถือว่าเป็นหลักการอันสูงสุด ที่บ่งชี้ถึงแนวทางของพรรคการเมือง ที่มีต่อสังคม และนำพาสังคมไปสู่สิ่งที่พึงปรารถนา เพราะฉะนั้นอุดมการณ์พรรค และหรือนักการเมือง จึงเป็นเครื่องมือที่จะวัดระดับการสนับสนุน หรือการยอมรับของประชาชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอุดมการณ์เป็นผลผลิตของสังคม ดังนั้นปัจจัยด้านระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมือง จึงมีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับลักษณะและทิศทางของอุดมการณ์ไม่ว่าจะเป็นของพรรคการเมือง นักการเมือง หรือประชาชนโดยทั่วไป

พรรคการเมืองไทยและนักการเมืองไทยส่วนใหญ่ ยังขาด หรือไม่มี ความชัดเจนด้านอุดมการณ์ ทำให้ขาดการสร้างกลไกที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดหรือเผยแพร่อุดมการณ์อย่างต่อเนื่อง สิ่งนี้นักการเมืองและหรือพรรคการเมืองไทยชอบเรียกว่าเป็นอุดมการณ์ ก็คือการมุ่งชนะ เลือกตั้งและมุ่ง เป็นรัฐบาล แต่ผลของการชนะ เลือกตั้งได้เป็นผู้แทนและรัฐบาลแล้ว จะเข้าไปทำอะไร เพื่อใคร และอย่างไรนั้น ล้วนแล้วแต่ยังขาดความแน่นอนชัดเจน ทั้งในตำแหน่งจุดยืนและแนวทางกันเป็นส่วนใหญ่ โดยทั่วไปนักการเมืองและพรรคการเมืองทั้งหลายมักจะพูดกว้างๆ ว่า อุดมการณ์ของคนก็คือ เพื่อประชาชนนั่นเอง

ปัญหาจากการจัดองค์กร พรรคการเมืองของไทยนั้น มีการจัดองค์กรแบบหลวมๆ จากความสัมพันธ์อันวางอยู่ที่ส่วนกลาง ส่วนรูปแบบขององค์การพรรค ในแง่การหาคะแนนนิยามนั้น ใช้สายใยของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ที่ลงไปเป็นทอดจากผู้นำในเมืองหลวงสู่ผู้นำในท้องถิ่น และหัวหน้าของผู้นำในท้องถิ่นอีกทอดหนึ่ง ลักษณะของหัวหน้าคณะเช่นนี้ดูสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าอุดมการณ์ ดังนั้นระบบหัวหน้าคณะจึงมีลักษณะสาขาพรรคแบบชั่วคราว ที่มีการระดมคน มีการจัดตั้ง เฉพาะในเขตเลือกตั้ง การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางนั้น ทำให้พรรคการเมืองไทย ไม่มีสาขาพรรคเหมือนพรรคการเมืองในประเทศอังกฤษ พรรคจึงมักเป็นพรรคในรูปแบบ (Mass Party) ส่วนพรรคการเมืองไทยนั้น มีพรรคประชาธิปไตยพรรคเดียว ที่มีสาขาพรรคมากมายถึง 102 สาขา⁴ แต่สำหรับพรรคการเมืองอื่นๆ การจัดสาขาพรรคนั้น เพิ่งจะมีการเริ่มต้น ทำให้ระบบการเมืองไทยถูกทหารสามารถเข้าแทรกแซงได้ง่ายเมื่อรัฐบาลอ่อนแอ นอกจากนี้แล้ว การที่พรรคการเมืองไทย มีการจัดองค์กรของพรรคแบบหลวม ๆ ปัญหาที่ติดตามมาก็คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชากระบี่นิยมวิสัย มีทัศนคติทางการเมือง เช่น อยู่ในพรรคการเมืองฝ่ายค้าน แต่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล กรณีของพันเอกพล เรืองประเสริฐวิทย์ ในสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์

ปัญหาเงินอุดหนุนพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทยนั้นมีปัญหาด้านการบริหารการเงิน พรรคการเมืองจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการบริหารงานพรรค และต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากมหาศาลในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง จึงเป็นเหตุให้บุคคลที่จะมาเป็นหัวหน้าพรรค จะต้องเป็นบุคคลผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือมีฐานอำนาจทางการเงินของนักธุรกิจเข้ามาสนับสนุน จึงเป็นเหตุให้นักธุรกิจเข้าสู่ระบบการเมือง

⁴จากการสัมภาษณ์ นิยม กานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ วันที่ 13 สิงหาคม 2536

ในปี 2522	มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นนักธุรกิจเป็นจำนวน	118	คน
" 2526	"	128	"
" 2528	"	134	"
" 2531	"	132	"

จะเห็นได้ว่าการที่นักธุรกิจเข้าสู่ระบบการเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดการเรียกร้องผลประโยชน์คอบแทนกลับคืนมาภายหลังที่ได้รับการคัดเลือก เข้าสู่ตำแหน่งในทางการเมือง

2.2 ปัญหาของผู้บริหารและสมาชิกพรรคการเมืองไทย

ปัญหาผู้บริหารพรรคการเมืองไทย

ยศที่พรรคการเมืองไทยมักจะถูกตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนอำนาจของบุคคลหรือคณะบุคคลโดยถือความชอบส่วนตัวของผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลผู้คุมจะยึดถือผู้เป็นศูนย์กลางในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง เมื่อผู้นำแตกแยก พรรคจึงสลายตัวตามไปด้วย กรณีของพรรคเสรีมนังคศิลา พรรคสหประชาชาติไทย พรรคชาติไทย พรรคสามัคคีธรรม ฯลฯ และเมื่อนำเหล่านั้นไปตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ ก็จะมีผู้คุมไปเป็นสมาชิกพรรคในลักษณะตั้งกล่าวและเป็นพรรคที่มีโครงสร้างไม่มั่นคง และจะทำให้มีจำนวนพรรคมากขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ ผู้นำพรรคการเมืองบางคนมักจะมาจากการรวมกลุ่มนักการเมืองซึ่งคลุกคลีอยู่ในวงการเมืองจำนวนน้อยซึ่งไม่มีฐานการสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์หรือประชาชน ส่วนใหญ่จะมาจากการกลุ่มข้าราชการที่มีอิทธิพล แม้ว่าจะใช้ชื่อว่าพรรคกรรมกร พรรคชาวนา แต่ก็มิได้มีกลุ่มผลประโยชน์ชาวนา หรือกรรมกรให้การสนับสนุนแต่อย่างใด พรรคการเมืองเหล่านี้จึงตั้งขึ้นใจมากกว่าอย่างไว้ฐานสนับสนุนจากประชาชนอันเป็นเหตุให้สลายตัวไปในเวลาต่อมา

ปัญหาของสมาชิกพรรคการเมืองไทย

สมาชิกของพรรคการเมืองมุ่งที่จะหาผลประโยชน์จากพรรคการเมืองมากกว่าที่จะตั้งใจจริงในการเข้าไปเป็นผู้ปกครองที่เห็นแก่ผลประโยชน์ของประชาชน เช่น ในการหาเสียงเลือกตั้ง สมาชิกมักจะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นพรรคที่มี

เงินทุนอุดหนุนคน แต่การหาคะแนนนิยมก็ยังใช้คุณสมบัติและความสามารถส่วนตัวของผู้สมัคร เป็นสำคัญมากกว่านโยบายพรรค ตัวอย่างเช่นพรรคประชากรไทย พรรคหลังธรรม เพราะ พรรคการเมืองไม่สร้างความศรัทธาในหมู่ประชาชนเหมือนกับตัวบุคคลผู้มีอำนาจ

2.3 ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองนอกเหนือรัฐธรรมนูญ

โดยที่ประเทศไทยนั้นมักมีการปฏิวัติรัฐประหารบ่อยครั้ง เป็นเหตุให้พรรคการเมือง ต้องสลายตัวตามไปพร้อมกับการยกเลิกรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมือง และการที่ไม่มีพรรคการเมืองนั้นทำให้การหากิจกรรมทางการเมืองต้องหยุดชะงักลง ทำให้ระบบพรรคการเมืองมิได้มีการพัฒนาต่อเนื่อง

หากพิจารณาประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย นับตั้งแต่พ.ศ. 2475 จนถึงปี พ.ศ. 2534 จะเห็นว่ามีการปฏิวัติรัฐประหารเป็นจำนวน 17 ครั้ง ดังรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 2

การรัฐประหารของนักการทหารแต่ละครั้งนั้น เมื่อคณะผู้ก่อการรัฐประหารสำเร็จ สิ่งที่จะลงมือกระทำเป็นสิ่งแรกคือการยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกพรรคการเมือง และ บางครั้งก็โอกาสทำลายล้างนักการเมืองไปในตัวด้วย ช่วงที่ประเทศไทยตกอยู่ในยุคมีอมอันยาวนานคือในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หลังจากรัฐประหารในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 แล้วจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ปกครองโดยกฤษฎีกาการศึก ช่วงนั้นประเทศไทยไม่มีรัฐธรรมนูญ ไม่มีพรรคการเมืองเป็นเวลาถึง 11 ปี และช่วงต่อมานั้นเป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ภายหลังจากการรัฐประหารแล้วจะยุบเลิกพรรคการเมือง แต่ในการรัฐประหารครั้งล่าสุดคือ พ.ศ. 2534 นั้นไม่มีการยุบเลิกพรรคการเมือง แต่ได้ตั้งคณะกรรมการการเมืองของพรรคการเมืองทั้งหมด และกำจัดนักการเมืองออกจากเวทีทางการเมืองไทยกล่าวหาว่านักการเมืองคอร์รับชั่น เป็นวิธีการกำจัดพรรคการเมืองวิธีการหนึ่ง

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
24 มิถุนายน 2475	คณะราษฎรประกอบด้วย ท้าวทวารวดี เรือ และพลเรือน	ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย รัฐบาลไม่สามารถแก้ไข ปัญหาของประเทศได้และ ทำให้ราษฎรมีความทุกข์ ยาก เพื่อครอง	มีการเปลี่ยนแปลงจาก ระบอบสมบูรณาญาสิทธิ ราชย์เป็นการปกครอง โดยมีพระมหากษัตริย์ อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ
26 มิถุนายน 2476	พันเอกพระยาพหลพล พยุหเสนา พันโทหลวงพิบูลสงคราม	รัฐบาลไม่มีประสิทธิภาพ ในการบริหารราชการ แผ่นดิน	พระยามโนปกรณนิติ ธาดาพ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีและ มีการจัดตั้งคณะรัฐบาล ชุดใหม่โดยมี พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
11 ตุลาคม 2476 (กบฏบวรเดช)	พล.อ.พระองค์เจ้า บวรเดช	รัฐบาลไม่ได้ดำเนิน การปกครองประเทศ ในระบอบประชาธิปไตย ที่แท้จริง ไม่ยอมให้มี พรรคการเมือง และให้ ข้าราชการมีตำแหน่งทาง การเมือง	เกิดการรบกันนายทหาร ของฝ่ายกบฏเสียชีวิต หลายคน และคนอื่น ในระคับหัวหนำหนีออก นอกประเทศ

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534 (ต่อ)

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
8 พฤศจิกายน 2490	พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ พล.อ.ท.กาจ กาจสงคราม พล.ต.สาษดี ธนะรัชต์	บ้านเมืองมีความเสื่อม ทรามทาง เศรษฐกิจและ ศีลธรรม ประชาชนได้ รับความเดือดร้อน รัฐบาล ไม่มีประสิทธิภาพ	มีการ เปลี่ยนแปลงคณะ รัฐบาลยก เลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2475 และใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2490 แทน
11 ตุลาคม 2491	พล.ต.สมบูรณ ศรานุกูล พล.ต.เนตร เชมะโยธิน	กองทัพมีความเสื่อมทราม ทหารเข้ามามีบทบาท การเมืองมาก เกินไป	มีการจับกุม นายทหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็น นาย ทหารฝ่าย เสนาธิการ
26 กุมภาพันธ์ 2492	นายบริติ พนมยงค์	ยังไม่มีคำแถลงของคณะ ผู้ก่อการ แต่เป็นความ พยายามของผู้ก่อการที่ จะโค่นล้มคณะรัฐประหาร	นายบริติ พนมยงค์ หนี ออกนอกประเทศ มีการ จับกุมผู้ร่วมมือกับฝ่าย กบฏ และมีการสังหาร 2491
29 มิถุนายน 2494	น.อ.อาพันธ์ บุษกริกากา	ยังไม่มีคำแถลงของคณะ ผู้ก่อการ	ผู้นำฝ่ายกบฏถูกจับ กุมและปลดนายทหาร เรืออีกหลายคน

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534 (ต่อ)

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
29 พฤศจิกายน 2494	พล.อ.ผด ชูณหะวัณ และคณะ	ป้องกันคอมมิวนิสต์รุกราน ประเทศไทยรัฐบาลไม่ สามารถปราบปรามการ คอร์รับชั่นได้	ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 นำเอา รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 มาใช้โดยแก้ไข เพิ่มเติม
16 กันยายน 2500	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	รัฐบาลไม่สามารถ บริหารประเทศให้เป็น ที่พอใจของประชาชน รัฐบาลลักลอบติดต่อกับ พวกคอมมิวนิสต์จีน ขอม ให้มีการหมิ่นพระบรมเดช านุภาพำเนินการเลือกตั้ง ส.ส. ไม่สอดคล้องกับความ เป็นธรรม	จอมพล ป.พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายก รัฐมนตรีและสั่งให้ การเมืองต่างประ เทศ
20 ตุลาคม 2501	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	สถานการณ์ภายในและภาย นอกประเทศถึง เครีซิค ลัทธิ คอมมิวนิสต์กำลังแทรกซึม รัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ไม่เหมาะ สม	ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2475 แก้ไข เพิ่มเติม 2495 ประกาศใช้ธรรม นูญการปกครองราช อาณาจักรประกาศ กฎัยการศึกษา

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534 (ต่อ)

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
17 พฤศจิกายน 2514	จอมพลถนอม กิตติขจร	สถานการณ์ของโลกและภัย คอมมิวนิสต์คุกคามประเท ไทย ส.ส. ชัดขวางการ บริหารงานของรัฐบาล	ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และ ประกาศใช้ธรรมนูญ การปกครองราช อาณาจักร พ.ศ. 2515
1 ตุลาคม 2519	พล.ร.อ. สวัสดิ์ ชลออยู่	ภัยคอมมิวนิสต์ นิสิตนักศึกษา กระทำการหมิ่นพระบรมเศ ษานุภาพ ก่อจลาจลเป็นเหตุ ให้รัฐบาลไม่สามารถรักษา สถานการณ์ไว้ได้	มีการสังหารนิสิต นักศึกษา ยกเลิก รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 นิสิตนักศึกษา และบัณฑิตชนจำนวน มากหนีเข้าป่าร่วมต่อสู้ กับพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย
26 มีนาคม 2519	พล.อ. ประเสริฐ ธรรมศิริ พล.อ. ฉลาด ทิพย์ศิริ	ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมของชาติเสื่อม ทราม รัฐบาลไม่สามารถ แก้ไขปัญหาของชาติได้	พลตรีอรุณ ทวาทสิน ถูก พล.อ. ฉลาดยิง คาบ แก้ไขปัญหของชาติได้

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534 (ต่อ)

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
20 ตุลาคม 2520	พล.ร.อ.สังัด ชลออยู่	มีการแตกแยกความ สามัคคีในหมู่ข้าราชการ และประชาชนการลงทุน จากต่างประเทศลดลง การพัฒนาระบบประชา ชีพโดยที่รัฐบาลฯทนค เวลาไว้ 12 ปี ยาวนาน เกินไป	มีการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่(2521) และให้มีการเลือก ตั้งหัวหน้าในต้นปีพ.ศ. 2522
1 เมษายน 2524	พล.อ.สันต์ จิตรปวิมา และคณะ	บ้านเมืองเสื่อมทรามทาง เศรษฐกิจ และสังคม รัฐ บาลมีความอ่อนแอไร้ สมรรถภาพ ส.ก่อให้เกิด ความแตกแยก เห็นแก่ ประโยชน์ส่วนตัว มีการ ทุจริตในระบอบราชการ อย่างกว้างขวาง	มีการจับกุม บลต และจากคุก ผู้ร่วมก่อ การจำนวนมากบาง ส่วนของผู้ก่อการ หนีออกนอกประเทศ ต่อมามีกฎหมาย นิรโทษกรรมแก่ ผู้ก่อการ
9 กันยายน 2528	พล.อ. เสริม ฒ นคร และคณะ	เศรษฐกิจเสื่อมทราม รัฐบาลไม่สามารถแก้ไข ปัญหาได้	มีการจับกุมผู้ร่วมก่อ การ มีการเสียหาย เกิดขึ้นต่อชีวิตและ ทรัพย์สินในระหว่าง เกิดเหตุการณ์

ตารางที่ 2 การปฏิวัติรัฐประหารและกบฏ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2534 (ต่อ)

การปฏิวัติ รัฐประหาร กบฏ	ผู้ก่อการ	สาเหตุที่อ้าง	ผลที่เกิดขึ้น
23 กุมภาพันธ์ 2534	พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ พล.อ.สุจินดา คราประยูร	มิหุจริคในระบอบราชการ และความขัดแย้งของ สถาบันทหารกับรัฐบาล	มีการจับกุมตัวนายก รัฐมนตรีและพลเอก อาทิตย์ กำลังเอก ข้าราชการประจำ ในการก่อรัฐประหาร ถูกเนิกการ เมืองวังแกว

ที่มา : ชัยอนันต์ สมุทวณิช, บิดาการพัฒนารพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 190-194 และ "การปฏิวัติ
รัฐประหารกบฏ," มติชนสุดสัปดาห์ 11 (3 มีนาคม 2534), หน้า 5.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถึงแม้จะมีการปฏิวัติรัฐประหารบ่อยครั้ง และคิดความมาด้วยการยึดพรรคการเมือง แต่ก็ยังมีบางช่วง บางสมัยที่รัฐบาลได้มีมาตรการ ในการที่จะส่งเสริมการค้าเป็นกิจกรรมของพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้มีคำริที่จะส่งเสริมพรรคการเมืองให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เมื่อได้มีการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2521 และกฎหมายพรรคการเมือง จึงได้มีการบรรจุนโยบายส่งเสริมพรรคการเมือง เอาไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย เพื่อเป็นสภานับการเมืองที่จะช่วยค้ำจุนระบอบประชาธิปไตยและสร้าง เสถียรภาพให้แก่รัฐบาล ทั้งนี้โดยหลักการดังนี้

1. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องสังกัดพรรคการเมือง เพื่อให้มีการเมืองเล่นการเมืองในระบบพรรค
2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลาออกจากพรรคที่ตนสังกัด หรือถูกขับออกจากพรรคจะเป็นผลทำให้เสียสมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้เพื่อป้องกันสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขายตัว เบียดเบียนพรรค หรือสร้างความปั่นป่วนให้กับรัฐบาลโดยการถอนการสนับสนุน เมื่อรัฐบาลไม่ตอบสนองข้อเรียกร้อง ในทางกลับกัน ก็เพื่อให้พรรคสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสมาชิกพรรคได้
3. พรรคที่จะส่งสมาชิก เข้าสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า 50% ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาล่าง จึงจะมีสิทธิทำได้ จุดประสงค์ข้อนี้ก็ เพื่อป้องกันมิให้เกิดพรรคเล็กพรรคน้อยอย่างที่เคยเกิดขึ้นแล้วในสมัยหลัง 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นสาเหตุทำให้การเมืองไร้เสถียรภาพ เพราะขาดพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากที่จะสามารถฟอร์มรัฐบาลโดยลำพังพรรคเดียวได้
4. นโยบายส่งเสริมให้มีพรรคการเมืองใหญ่ยัง ได้ก้าวไปถึงขั้นที่จะกำหนดค่าให้พรรคการเมืองที่สมาชิกพรรคได้รับเลือกไม่ถึง 10% ของที่นั่งในสภาล่างต้องถูกยุบไปรวมกับพรรคอื่น หรือรวมกันเองเป็นพรรคใหม่ให้ได้ที่นั่งคง 10% ขึ้นไป แต่ข้อเสนอนี้คงไปเนื่องจากคณะกรรมการ เห็นว่าจะ เป็นการขัดกับหลักการที่มุ่งให้พรรค

การเมืองมีค่านิยมแนวนโยบายที่ประกาศต่อสาธารณชน การไปรวมกับพรรคอื่นหรือ
 พอร์มพรรคขึ้นมาใหม่จะเป็นการตรงกันข้ามกับหลักการดังกล่าว อีกทั้งพรรคการเมือง
 มีแต่มีแค่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือก เท่านั้น ยังมีสมาชิกพรรคและผู้สนับสนุน
 เป็นหมื่นเป็นแสน การให้ยุบพรรคจึงอาจเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมาก
 เกินไป นอกจากนี้คณะกรรมการฯ ก็เห็นว่าในอดีตที่ผ่านมาพรรคเล็กก็หาได้เป็น
 อุปสรรคที่ร้ายกาจ อย่างใดในความแตกแยกในพรรคใหญ่อาจเป็นผลร้ายทำลาย
 เสถียรภาพของรัฐบาลยิ่งกว่าการมีพรรคเล็ก ๆ เลียอีก และเห็นว่ามาตรการบังคับ
 ให้พรรคต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่น่ากว่า 50% ของที่นั่งในสภาล่างก็น่าจะเป็น
 การเพียงพอ

5. อย่างไรก็ตาม แม้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ จะมีได้บังคับให้พรรคเล็ก
 ที่สมาชิกได้รับเลือกไม่ถึง 10% ของที่นั่งต้องยุบตัวเองไป แต่ก็ได้คัดโอกาสพรรคเล็ก
 ทยอยยอมมาให้มีบทบาทในสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือได้กำหนดให้การเสนอร่างพระราช
 บัญญัติทำได้ก็ต่อเมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคเดียวกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า
 20 คน เป็นผู้รับรอง มาตรการอันนี้มุ่งจะบังคับให้พรรคเล็กไปรวมกับพรรคใหญ่ เมือง
 ไทยจะได้มีแค่พรรคใหญ่ ๆ

6. คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ยังได้เสนอระบบการเลือกตั้งแบบบัญชี
 พรรคที่เราเรียกกันว่า "การเลือกตั้งแบบหวงใหญ่" คือ จังหวัดหนึ่งถือเป็นเขตเลือกตั้ง
 หนึ่ง ยกเว้นกรุงเทพมหานคร และการเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งขึ้นมาใส่รายบุคคล
 เสียงจะได้ไม่กระจาย วิธีการเลือกตั้งแบบนี้เชื่อว่าจะทำให้ได้พรรคการเมืองที่มี
 เสียงข้างมากสามารถพอร์มรัฐบาลโดยลำพังพรรคเดียว รัฐบาลจะได้มีเสถียรภาพ
 การเลือกตั้งแบบนี้กล่าวได้ว่าแตกต่างไปจากวิธีการเลือกตั้งแบบเดิมเคยสิ้นเชิง
 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งแบบแบ่ง เขตหรือรวมเขต หรือผสมระหว่างแบ่ง เขตกับรวมเขต
 แต่ทั้งหมดนี้ล้วนเน้นการเลือกตัวบุคคลมากกว่าพรรค จึงทำให้เสียงกระจาย
 ไม่มีพรรคใดพรรคหนึ่งได้เสียงข้างมาก

7. นอกจากมาตรการต่างๆที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ความพยายาม
 ที่จะสร้างพรรคการเมืองให้เข้มแข็งมีน้อยพรรคยังได้มุ่งไปที่กฎหมายพรรคการเมือง

ซึ่งเป็นกฎหมายควบคุมพรคการเมืองโดยตรง ทั้งนี้คณะกรรมการราชการร่างพระราชบัญญัติ พรคการ เมืองได้เสนอหลักการที่นำเสนอไว้ดังนี้

ก. การตั้งพรคการ เมืองจะคองหาให้ตั้งค้ำยาก ถ้าตั้งได้ก็ให้ใหญ่เลย และมีฐานมั่นคง มาตรการอันนี้ออกมาในรูปกำหนดให้พรคการ เมืองคองมีสมาชิก อย่างน้อย 5,000 คน กระจายอยู่ทั่วทุกภาคทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย แต่แต่ละภาคจะคองมีสมาชิกกระจายอยู่อย่างน้อย 10 จังหวัด จังหวัดละอย่างน้อย 100 คน อย่างไรก็ตามมาตรการอันนี้ได้รับการคัดค้านจากนักการเมืองอย่างมากว่า จะเป็นการนำให้พรคการ เมือง เกิดมากกว่าจะเป็นการส่งเสริมพรคการ เมืองให้ เข้มแข็ง อีกทั้งเป็นการจำกัดเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคจนเกินไป การเร่งรัดสร้าง พรคการ เมืองให้โตแบบนี้จะเป็นการชิงสุกก่อนห่ามและจะทำให้พรคการ เมือง คายคั้งแต่อยู่ในท้องมากกว่าที่จะคลอดออกมาแข็งแรง กล่าวคือในหมู่นักการเมือง และนักวิชาการมีความเชื่อแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าพรค การ เมืองสามารถขึ้นได้ และแข็งแรงมั่นคงโดยมาตรการทางกฎหมาย คือถือว่า พรคการ เมือง เป็นผลผลิตของกฎหมาย อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าพรคการ เมืองจะ เกิด ขึ้นได้และแข็งแรงมั่นคงจะคองให้เวลาแก่พรคการ เมืองที่จะวิวัฒนาการและค่อยๆ เจริญเติบโต คือถือว่าพรคการ เมือง เป็นผลผลิตของธรรมชาติ มากกว่าที่จะบังคับ ให้โตโดยกฎหมาย และโดยที่คณะกรรมการแปร่บัญญัติ พ.ร.บ.พรคการ เมืองและ สภานิติบัญญัติมีความแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายคั้งกล่าว จึงได้มีการประนีประนอมกัน โดยลดมาตรการ เข้มงวดลงมาเป็นพรคการ เมืองที่จะจดทะเบียนเป็นพรคการ เมือง ได้จะคองมีสมาชิกอย่างน้อย 5,000 คน กระจายอยู่ทุกภาคของประเทศและในแต่ละ ภาคจะคองมีสมาชิกกระจายอยู่อย่างน้อย 5 จังหวัด จังหวัดละอย่างน้อย 50 คน 5

ข. เสนอให้เงินอุดหนุนแก่พรคการ เมือง เช่น จ่ายให้เป็นจำนวน 10 % ของอัตราค่าเช่าจ่ายชั้นสูงที่กฎหมายกำหนดสำหรับค่าเช่าจ่ายในการหาเสียง เลือกตั้ง

มาตรการอันนี้ในที่สุดก็ตกไปเพราะ เกรงว่าจะเป็นการระทงการ เงินแก่รัฐบาลมาก เกินไป

ค. การดำเนินการของพรรคจะต้องเป็นประชาธิปไตย เช่น การดำเนินการของพรรคในกิจการที่สำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคและข้อบังคับพรรค การเลือกตั้งตำแหน่งที่สำคัญของพรรค จะต้องกระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรค⁶ ทั้งนี้เพื่อกำหนดการดำเนินการของพรรคไม่เป็นที่วิจารณ์เอง

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยได้ใช้มาตรการในการช่วยส่งเสริมระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งและเป็นปึกแผ่นอันเป็นลักษณะพิเศษแตกต่างจากประเทศประชาธิปไตยทั้งหลายซึ่งมักจะไม่มีกฎหมายพรรคการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ทุกัฐประชาธิปไตยต่างยอมรับว่าจะต้องมีมาตรการในการควบคุมพรรคการเมืองบ้างทั้งนี้อาจเป็นการใช้กฎหมายทั่วไปที่มีอยู่แล้ว หรืออาจมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อควบคุมกิจกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะ เช่น สหรัฐอเมริกาได้มีรัฐบัญญัติว่าด้วยการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ค.ศ. 1974 ญี่ปุ่นได้มีการตราพระราชบัญญัติการระดมเงินอุดหนุนทางการเมือง เป็นต้น

ในสมัยต่อมาภายหลังจากการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ได้ทำรัฐประหาร แต่การทำรัฐประหารครั้งนี้ได้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญทุกฉบับ สภาผู้แทนราษฎร องคมนตรี ศาล แต่ไม่ได้ยกเลิกพรรคการเมือง เพียงแต่ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน และพยายามห้ามพรรคการเมือง ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น⁷ แต่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้ดำเนินการกำจัดพรรคการเมืองโดยทางอ้อม เช่น มีการตรวจสอบทรัพย์สินของบรรดานักการเมือง ผู้ที่ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน มักจะเป็นบรรดาหัวหน้าพรรคการเมือง เช่น หัวหน้าพรรคชาติไทย หัวหน้าพรรคกิจสังคม หัวหน้าพรรคประชากรไทย หัวหน้าพรรคราษฎร ซึ่งทำให้บรรดานักการเมืองบางคนถึงกับลาออกจากพรรคการเมืองหรือยุบพรรคการเมืองของตัวเองไป เพราะทนข้อกล่าวหาของ

⁶ พระราชบัญญัติ พรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 3

⁷ สยามจดหมายเหตุ 16 (29 มีนาคม - 4 เมษายน 2534) : 337-370.

คณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติไม่ได้

นอกจากนี้กลุ่มของคณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ยังไม่ได้มีการจัดตั้ง
พรรคการเมืองของตัวเอง โดยมีกลุ่ม จปร. 5 ซึ่งใช้รหัสเรียกกลุ่มตัวเองว่า 0143
ซึ่งมีพลเอกสุจินดา คราประยูร และเกษกร วัฒนินธิ⁸ ได้อยู่เบื้องหลังในการจัด
ตั้งพรรคสามัคคีธรรมขึ้นมา เพื่อหวังที่จะให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้เป็น
นายกรัฐมนตรีคนที่ 19 ของไทย แต่สถานการณ์ทางการเมืองไม่เอื้ออำนวยต่อการสื
บทอดอำนาจของคณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ พรรคสามัคคีธรรม จึงต้องยุบตัว
เองไปร่วมกับพรรคการเมืองอื่น ๆ

ความผันผวนทางสถานการณ์ทางการเมืองไทยนั้น ทำให้พรรคการเมือง
ขาดวิวัฒนาการความต่อเนื่อง การจัดตั้งเพื่อสนองเจตนารมณ์ คนกลุ่มเล็ก ๆ ที่หวังจะ
สืบทอดอำนาจภายหลังจากการใช้การยึดอำนาจเพื่อเป็นหนทางเข้าสู่ระบบการเมือง
แต่เมื่อไม่สามารถเป็นไปตามเป้าหมายได้ พรรคการเมืองนั้นก็จะมีอยู่ไม่ได้ และจะ
ต้องสลายตัวเองไป นอกจากนี้แล้วระบบพรรคการเมืองของไทยเป็นระบบมากพรรคนั้น
ย่อมทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมือง เป็นเหตุให้เกิดความเบาะบางที่
ทหารมักจะถือโอกาสแทรกแซงทางการเมือง เมื่อพรรคการเมืองมีความขัดแย้งเกิดขึ้น

สรุป

นอกจากนี้ภายในพรรคการเมือง เองก็ยังมีปัญหาที่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหา
ที่เกิดขึ้นได้ เช่นปัญหาขององค์กรหรือโครงสร้างของพรรคการเมืองไทย ปัญหาการ
ขาดเงินทุนในการอุดหนุนพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทยนั้นมี ปัญหาด้านการ
บริหารการเงิน พรรคการเมืองจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการบริหารพรรคการเมือง จึง
เป็นเหตุให้นักธุรกิจที่สนใจอุตสาหกรรมทางการเมือง เข้าสู่ระบบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นผล
เสียต่อระบบพรรคการเมืองไทย นอกจากนี้ปัญหาของสมาชิกพรรคการเมือง การรวม

8 "เปิดใจ ฐิติ นาคกรรพพา" แนวหน้าสุดฉบับที่ 33 (13-19 พฤศจิกายน
2535) : 3-4.

ตัวของพรรคการเมืองไทยเป็นไปอย่างหลวม ๆ จึงนำมาซึ่งการขาดระเบียบวินัย ทำให้สมาชิกพรรคการเมืองไทยไม่ค่อยจะมีระเบียบในการดำเนินงานทางการเมืองจึงมีความล้าสน เช่นอยู่พรรคฝ่ายค้านแต่ทำตัวสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล หรืออยู่พรรคฝ่ายรัฐบาลแต่กลับเล่นงานรัฐบาลซึ่งเป็นพรรคพวก เกี่ยวกันเสมอนี้คือคุณลักษณะพิเศษของการขาดระเบียบวินัยของสมาชิกพรรคการเมืองไทย สิ่งสุดท้ายที่เป็นปัจจัยภายนอกคือการแทรกแซงการเมืองของระบอบทหารหรือที่กล่าวขานว่าเป็น "วงจรรูปบาท" ที่คอยบั่นทอนพัฒนาการพรรคการเมืองไทยมาแต่อดีต สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เข้ามาซึ่งความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย